

Bayram YILMAZ² ve Hasan Said TORTOP³

Makale Alış: 27 Haziran 2017

Makale Kabul:23 Temmuz 2018

Öz

Üstün yetenekli bireylerin pek çok yöndeki farklı davranışları, onları toplumun bakış açısı yönünde farklılaştırmaktadır. Üstün yeteneklilerin sosyal açıdan farklılıkları, toplum tarafından olumsuz yargı ve etiketlemelere sebep olmaktadır. Bu durum üstün yeteneklilerin sosyal uyumunda bazı sorunlar oluşturmaktadır. Değerler eğitiminin doğru davranışı ortaya koyma, davranışı yönlendirme ve davranışı durdurmada önemli bir etkisi vardır. Bu durum üstün yetenekli bireylere verilecek değerler eğitimini önemli kılmaktadır. Üstün yeteneklilerin düşünme becerilerinin iyi olması, kazandırılmak istenen değerleri etkin ve doğru şekilde öğrenmelerini, sosyal becerilerinde olumlu tutum ve davranışlar geliştirmelerini sağlayacaktır. Üstün yeteneklilerin sosyal becerilerindeki bu gelişme, toplumun ve yakın çevresinin olumsuz yargı ve etiketlemelerini kırarak, bireyin sosyal uyumuna katkı sağlayacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler

üstün yetenekli, değerler eğitimi, sosyal uyum, sosyal beceri

1 Bu çalışma ilk yazının Yüksek Lisans tezinin bir kısmından oluşturulmuştur.

2 İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Türkiye, İstanbul,
E-mail: bayramyilmaz@stu.aydin.edu.tr

3 Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye, İstanbul. E-mail: hasantortop@aydin.edu.tr

Bayram YILMAZ⁵ ve Hasan Said TORTOP⁶**Recieved:** 27 June 2018**Accepted:** 23 July 2018

Abstract

The different behaviors of gifted individuals in many ways differentiate them from the point of view of society. Social differences in gifted individuals cause negative judgments and labeling by society. This situation, create some problems in the social cohesion of the gifted individual. Values education has a significant impact on putting right behavior, directing behavior and stopping behavior. This, makes the education of the values to be given to the gifted individuals important. Because of gifted individuals are good at thinking they will provide effective and correct learning of desired values and develop positive attitudes and behaviors in their social skills. It can be said that this development in the social skills of the gifted individual will break down the negative judgments and labels of the society and its immediate surroundings and can be said that the individual will contribute to social cohesion.

Key Words:gifted individual, values education , social cohesion, social skill

---

---

4 This study is based on the first author's master thesis research.

5 Master of Psychology, Istanbul Aydın University, Social Sciences Institutes, Turkey, İstanbul, E-mail: bayramyilmaz@stu.aydin.edu.tr

6 Assoc. Prof. , İstanbul Aydın University, Faculty of Education, Special Education Department, Turkey, İstanbul. E-mail: hasantortop@aydin.edu.tr

GİRİŞ

Değer; bir şeye verilen önemin belirleyicisi olan soyut ölçüdür, bir şeyin taşıdığı kıymet ve faydalı niteliklerdir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bireyin davranışına yön veren birçok değişken vardır. Bunlar genetik özellikler, mizaç, kişilik özellikleri, güdülenme, tutumlar, algılar, eğitim vb. durumlardır. Ancak değer ise davranışı yönlendiren, başlatan veya durduran bir etmendir. Değerler bireysel farkları, arzu edilen ve edilmeyen davranışları, kutsal sayılan bilgi ve anlayışları, farklı kültürel yaklaşımları açıklamada önemli bir kavramdır. Değerler insan yaşamının yönünü belirleyen temel ilkeler olarak tanımlanabilir (Çalışkur, 2010).

İnsan, biyo-psiko-sosyal bir varlık olduğundan dünyayı öznel algıları ve düşünceleri ile tanımlar, yorumlar, atıfta bulunur ve yargılar. İnsanın bu öznel algılarına şekil veren ve diğer insanlardan ayıran en önemli etmenin değerleri olduğu söylenebilir. Diğer yandan insan bulunduğu sosyal çevrede kabul edilen değerler, normlar, gelenekler, inançlar, beklentiler vb. sosyal öğretileri gelişim süreçlerinde öğrenir ve bunlara uygun davranması halinde toplumda kabul edilebilir bir birey olduğunu düşünür (Çalışkur, 2010).

Değerlerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor şeklinde üç boyutu vardır. Bilişsel boyut değerleri fark ederek ve kavrayarak nerede kullanacağını öğrenmeyi sağlar. Duyuşsal boyut iyi-kötü, olumlu-olumsuz gibi yargıları ve duygusal tepkileri içerir. Psiko-motor boyut ise bilişsel ve duyuşsal boyutlu kazanılan öğrenmelerin davranışlara yön vermesidir. Değerin davranışlara dönüşebilmesi için bilişsel ve duyuşsal boyutların kazanımlarının elde edilmesi gerekir (Akbaş, 2004). Psikolojide değerler, insanın zihinsel dünyasının en belirleyici unsurlarından biridir. Değerler insan ile çevre ilişkisini düzenleyen, kültürlere göre farklılaşan, iyi-kötü ve doğru-yanlış kavramları ile ilişkili, farklı türleri ve işlevleri olan, yaşam biçimi ve davranışlarda kendini gösteren zihinsel bir örgütlenmedir (Çalışkur, 2010).

Değer kavramı sosyologların üzerinde en çok tartıştığı konulardan biridir. Sosyologlar öncesinde soyut bir kavram olduğu için değerleri incelenemez düzeyde bulmamışlardır. Günümüzde gelişen bilimsel metotlarla, değerlerin sosyal bir olgu olduğu ve analizinin mümkün olduğu sonucuna varılarak üzerinde birçok bilimsel çalışmalar yapılmıştır (Fichter, 2001). Değer kavramı artık sosyoloji ve psikoloji önde olmak üzere iktisat, dini bilimler, matematik vb. birçok bilimsel alanda çeşitli yönlerde incelenmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

İnsan, canlılar arasında en gelişmiş olanıdır. Onu değerli kılan şey oluşturmuş olduğu değerlerin bütünlüğüdür. İnsanların yaşamı boyunca oluşturduğu duygu, düşünce ve çıkarımlar onu hayatta yaşadıklarına karşı bir duruşa iter. Bu oluşturduğu kalıp yargılar davranışlarındaki değer kriterlerini oluşturur. İnsan değerler bütünlüğünü sosyal çevresiyle etkileşiminden oluşturur. Bu etkileşim, oluşan değer

parçalarının gelişip insanlar arasında bu değerler sisteminin yayılmasını sağlar. Toplumda süreklilik oluşturan sosyal ve bireysel değerler bütününe bireyde oluşması, bireyin çevresi tarafından beklenen bir durumdur. Bu beklenti toplumun bireyi kabul edip içerisine almasında önemli bir etkidir (Bolat, 2013).

Sosyal değerler de bir değer olan nesne, nesnenin sosyal gereksinimlerini karşılama derecesi ve insanların bu nesneye tatmin verme derecesinden dolayı takdir etme durumu şeklinde önem arz eden üç boyutu vardır. İnsanlar tarafından “değerli” nesnelere hem sosyal değerleri, hem de sosyal değerlerin kıstasını oluşturur. Sosyal değerler toplumda belli sosyal sonuçları meydana getirir. Bu sonuçlar toplum ve bireyin davranış boyutlarında önem arz eder (Fichter, 2001). Bu sosyal sonuçlar aşağıdaki gibidir.

- Değerler bireyler ve toplulukların sosyal değerinin yargılanmasında hali hazırda bir araç olabilir.
- Değerler toplum tarafından değerli görülen nesne boyutlarına odaklar.
- Değerler bireyi her toplumdaki değerli görülen düşünce ve davranışlara odaklar.
- Değerler bireylerin sosyal roller seçmesi ve kazanımında rehberlik boyutundadır.
- Değerler kontrol ve baskı araçlarıdır. Kişileri kültür, töre vb. normlara uymaya yönlendirir.
- Değerler bireyler arası dayanışmada önemli bir yer tutar.

Değerler üzerine yapılan araştırmalarda çok farklı düşünceler üretilmiş olsa da öne çıkan ve belli standardize çalışmaları yapılan araştırmalar Schwartz, Rokeach ve Spranger’ın yaptığı çalışmalardır. Bu çalışmalar ile değerler, çeşitli boyutlarda incelenerek değer grupları oluşturulmuştur. Bu değer gruplarının oluşturulması, insanların hayatlarındaki çeşitli bağlamlar ile ilişkilerin incelenmesinin önünü açmıştır.

Schwartz, kişinin bağlı bulunduğu ve davranışına yön veren şeyi bireysel değerler olarak görür. Schwartz bireysel değerleri on boyut altında toplamıştır. Bu boyutlar aşağıda çizelge 1’de belirtildiği şekildedir (Schmitt ve diğerleri 1993; Schwartz, 2013).

Tablo 1.*Schwartz Bireysel Değerler*

Değerler	Açıklamalar
Güç	Sosyal statü ve prestij, insanların ve kaynakların üzerinde hükmetme
Başarı	Sosyal standartlara göre kabiliyetlerini ispatlama şeklinde olan kişisel başarı
Hazcılık	Bir kişinin hayattan aldığı duygusal memnuniyet ve doyum
Uyarılım	Hayata yenilik ve meydan okuyuş, coşku duyma
Kendini Yönlendirme	Düşüncelerde bağımsız ve aktif olmak, yaratıcılık, özgürlük, bağımsızlık ve kendi kararlarını seçme
Evensellik	İnsanlık, dünya barışı ve güzelliğini koruma, hoşgörülü ve anlayışlı olma
İyilikseverlik	Yakın ilişkilerle birlikte insanlığın refahının korunması ve artması, yardımseverlik, dürüstlük, doğru arkadaşlık
Gelenekçilik	Kültürün ve dinin sunduğu gelenek ve düşünceleri kabul etme, bağlı olma
Uyma	Hareketlerin sınırlanması sosyal norm ve beklentilere göre aktiviteleri sınırlama, itaat
Güvenlik	Toplumun düzenli ve uyum içinde olması, kişinin ilişkide bulduklarının ve toplumun uyumlu ve güvenli olması

Milton Rokeach 'ın 1967 de geliştirmiş olduğu değerler envanterini Çalışkur ve Aslan (2013), Türkçeye tercüme ve uyarılama çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu değerler amaçsal ve araçsal boyutlarına göre ayrılmıştır. Bu değerler aşağıdaki Tablo 2 ve Tablo 3'te belirtilen şekildedir.

Tablo 2.*Rokeach Amaçsal Değerler Listesi*

	Amaçsal Değerler	Açıklamalar
1	Ahret Selameti	Öbür dünyadaki mutluluk, cennete gitme
2	Aile Güvenliği	Aile üyelerinin güvencesini sağlamak
3	Barış İçinde Bir	Savaşızsız, çatışmasız bir dünya

Dünya		
4	Başarı Hissi	Hayatta kalıcı, iyi şeyler yapmış olma duygusu
5	Bilgelik	Yaşama olgun, filozofça bakmak
6	Eşitlik	Kardeşlik, herkese eşit fırsat
7	Gerçek Dostluk	Yakın arkadaşlık
8	Güzellikler Dünyası	Doğası güzel, estetik değerlere ve güzel sanatlara önem verilen bir dünya
9	Heyecanlı Bir Yaşam	Renkli, hareketli bir yaşam
10	İç Huzur	İç çatışmalardan uzak, kendisiyle barışık olmak
11	Kendine Saygı	İnsanın kendine saygı duyması, özsaygı
12	Mutluluk	Halinden memnun olmak
13	Olgun Sevgi	Cinsel ve ruhsal yakınlık
14	Özgürlük	Bağımsızlık, özgürce seçebilme
15	Rahat Bir Yaşam	Geçim sıkıntısı duymadan, refah içinde bir yaşam
16	Sosyal Onay	Diğerleri tarafından takdir edilmek, saygı görmek
17	Ulusal Güvenlik	Ülkenin saldırılardan korunması
18	Zevk	Keyifli, haz duyulan bir yaşam

Tablo 3.*Rokeach Araçsal Değerler Listesi*

	Araçsal Değerler	Açıklamalar
1	Bağımsız	Kendine güvenen, kendi kendine yeten
2	Bağışlayıcı	Kin tutmayan
3	Cesaretli	İnançlarını çekinmeden savunan
4	Dürüst	Samimi, doğru sözlü
5	Entelektüel	Aydın, zeki
6	Geniş görüşlü	Açık fikirli, başka fikirlere ön yargısız bakan
7	Hayal gücü kuvvetli	Yaratıcı

8	Hırslı	Amacına azimle sarılan, sebatkar, gayretli
9	İtaatkâr	Yumuşak başlı, kurallara uyan
10	Kendini kontrol eden	Ölçülü, kendisine hakim olabilen
11	Kibar	Nazik, terbiyeli
12	Mantıklı	Doğru, tutarlı akıl yürüten
13	Muktedir	Yeterli, becerikli
14	Neşeli	Şen, sevinçli
15	Sevecen	Şefkatli, cana yakın, sevgi dolu
16	Sorumluluk sahibi	Güvenilir, emniyetli
17	Temiz	Düzenli, tertipli
18	Yardımsever	Diğerlerinin iyiliğine çalışan

Psikolojide değer testi ilk defa Spranger (1928) tarafından oluşturulmuştur (Güngör, 1998). Sonrasında bazı güncellemelerin yapılması ile birlikte “Study Of Values” orijinal adıyla “Değerlerin Tetkiki” testi Allport ve diğerleri (1960)’nin çalışmaları ile son halini almıştır. Buna göre Değerlerin tetkiki testinde incelenen değerler teorik, ekonomik, sosyal, estetik, politik, etik değerler olmak üzere altı bağlamdadır.

Değer kavramı sosyologların üzerinde en çok tartıştığı konulardan biridir. Sosyologlar öncesinde soyut bir kavram olduğu için değerleri incelenebilir düzeyde bulmamışlardır. Günümüzde gelişen bilimsel metotlarla, değerlerin sosyal bir olgu olduğu ve analizinin mümkün olduğu sonucuna varılarak üzerinde birçok bilimsel çalışmalar yapılmıştır (Fichter, 2001). Değer kavramı artık sosyoloji ve psikoloji önde olmak üzere iktisat, dini bilimler, matematik vb. birçok bilimsel alanda çeşitli yönlerde incelenmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

Bireyin sosyal uyumu açısından sosyal değerlerde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de sosyal değerler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bolat (2013) yapılan çalışmaları göz önünde bulundurarak sosyal değerleri belli ölçüde derleyerek sosyal değerlerin altı boyutunu ortaya koyup bunları ölçmede kullanılacak bir ölçek geliştirmiştir. Oluşan sosyal değerler; aile değerleri, bilimsel değerler, çalışma-iş değerleri, dini değerler, geleneksel değerler, siyasi değerler şeklindedir.

Değer Eğitiminde Etkili Faktörler

Çocuk ilk zamanlarda dürtüleri ile hareket ettiği için kendine haz veren her şeyi yapmak ister. Yaş ilerledikçe çocuk anne-baba ile kurduğu özdeşim sayesinde iyi-kötü ve doğru-yanlış ayrımını yapmaya başlar. Ailesinin hoşuna gitmeyen durum kendisine haz verse dahi yapmayabilir, ya da onların yanında yapmaz. Çünkü çocuk zamanla kendi kendini denetleme mekanizması oluşturur. Anne-babanın sevgisi için onların yasaklarını da benimsemeye başlar. Çocuk giderek anne babasının değer yargılarını özümser ve uyulması gereken yasakları, toplumsal kuralları ve değer yargılarını kendi benliğinde oluşturur. Kötü durumlara karşı korku, kaygı, bunaltı, pişmanlık, değersizlik ve suçluluk duygularını geliştirir (Yörükoglu, 2007).

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Bu süreç içinde bireyler yaşamın işlevsellik boyutundaki bir takım değerleri, davranışları ve inançları öğrenir (Gander ve Gardiner, 2007). Özellikle değerler bireyin gelişim süreçlerinde diğer gelişim alanlarıyla iç içe ilerleyen ve çocuğun davranışlarına yön veren bir unsurdur. Değerlerin gelişimi ahlak, kişilik, zeka, duygu kavramları ile bir bütün olarak gerçekleşir. Çocuk büyüdükçe aile, okul, mahalle gibi değişen çevrede yeni değerler kazanarak, bunları öğrenme yaşantıları ile sınırlar ve bunlardan kendine uygun bir değerler bütünü oluşturur (Çalışkur, 2010).

Birey toplum tarafından kültürlenir. Bu kültürlenme gelişigüzel gerçekleşirse birey olumlu duygu, düşünce ve davranışların olumsuz boyutlarını da öğrenir ve bunların yaşam argümanına dönüştürür. Bireyi bu olumsuz kültürlemeden kurtarmak için amaçlı kültürleme etkinlikleri bireyin sosyal çevresi, ailesi ve okul tarafından bilinçli bir şekilde yapılması gerekir. Toplumun her bireyinin devlete olan hak ve görevlerini bilmesi için gerekli bilgi, beceri ve değerlerin herkese aynı düzeyde verilmesi için belli bir eğitim süreci gereklidir. Bu eğitimi devlet, okullar aracılığı ile geliştirmektedir (Akbaş, 2004). Okulların görevleri formel veya informal bir şekilde değerleri öğretmektir. Öğrencileri eğitim çerçevesince belirlenen kurallar doğrultusunda disipline ederek, ahlaki gelişimini desteklemek ve karakterine olumlu yönde etki etmektir (Akbaş, 2008).

Değerler olgunlaşmış davranış kalıpları veya hayatın gayeleri hususundaki inancımız, davranışlarımızı etkileyen kıstaslardır. Değerler öğretilmesi ve öğrenilmesi gereken olgulardır. Değerlerin toplumdan topluma değişim gösteriyor olması değerlerin öğrenildiğini göstermektedir. Birey hangi durumda nasıl bir davranış göstermesi gerektiğini toplumun yetişkinlerinden ya da yaşlılarından öğrenmektedir. Bu durum değerlerin bir eğitim işi olduğunu gösterir. Okullar bu eğitim için en önemli ortamdır. Ancak değer oluşumunu sadece okul sürecine bırakmak ise hem birey için hem de toplum için tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Okullarda verilen değerlerin ise bilgi aktarımı boyutunda kalmayıp duygu oluşumu ve davranışa

dönüştürme boyutlarının da gerçekleşmesi gereklidir. Aksi halde değerlerin iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin ayırmalarını ezberleyen ancak yalan söyleyen, rüşvet alan, kişisel çıkarları sebebi ile başkalarını ezen, iftiracı, hilekar vb. birçok değeri içselleştirip davranışlara dönüştüremeyen bireylerin yetişmesine sebep olunabilir (Aydın ve Gürler, 2013).

Üstün Yetenekliler ve Özellikleri

Üstün yetenekli çocuk kavramı zeka testlerinden 130 ve üzeri puan alan bireyler için kullanılır. Üstün yetenekli bireyler özel yetenekleri, problem çözme becerileri, yaratıcı olmaları, güçlü motivasyonları, duygusal duyarlılık yönünden gelişmiş bireylerdir (Maria, 2014).

“Üstün Yetenekli Çocuk/Öğrenci : Zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen çocuk/öğrenciler.” (MEB, 2007).

Üstün yetenekli bireyler, sıra dışı bir zihinsel enerjiye sahip, bilgi edinmeyi seven, beden dilini iyi kullanabilen, öğrenme için güçlü motivasyonu olan, sıra dışı bir belleğe sahip, olaylar arasındaki ilişkileri çabuk kavrayan, erken yaşta eleştirel düşünebilen, yüksek muhakeme gücüne sahip, bilgiyi sorgulayan, gerçek ve hayal arasındaki farkı iyi kavrayan, zor problemleri çözmekten hoşlanan, profesyonel mesleklere ilgi duyan özelliklere sahiptirler (Çağlar, 2004).

Üstün yetenekli bireyler bireylerin yaratıcılığı sadece bireysel bağlamda gerçekleşen bir durum değildir. Çevre ve kültürden etkilenen bir bağlamı da vardır. Üstün yeteneklilerin yaratıcılığında çevre ve kültürün etkisiyle birlikte zeka, bilgi, bilişsel üslup, kişilik, motivasyon faktörleri etkilidir (Alder, 2004).

Üstün yeteneklilerin yaratıcılıkları ile bilinenler üzerine yapılan incelemelerde kişilik özellikleri arasında azim, ısrar, tutku, dürtü, kendini arama özellikleri gözlemlenmiştir (Alder, 2004). Birçok araştırma bulgularına göre üstün yetenekli bireyler bedensel, duyuşsal, ve zihinsel yönden yaşıtlarına göre daha iyi oldukları görülmüştür (Yıldırım, 2016).

Üstün Yeteneklilere Yönelik Bakış Açıları

Üstün yetenekli bireylerin yaratıcılıklarını ortaya koymada bazı korkuları vardır. Bunlar hata yapma, aptalca görünme, eleştirilme, üzücü gelenekler, farklı olma, çizgiyi aşma, risk alma korkularıdır (Alder, 2004).

Öpengin ve Sak (2012) üstün yetenekli ve normal öğrenciler üzerinde yaptıkları bir çalışmada, üstün zekalı öğrencilere yönelik “kendimi yalnız hissediyorum”, “ailem beni başka çocuklarla, çok fazla kıyaslıyor”, ve “arkadaşlarım zayıf yönlerim ile alay ediyorlar” etiketlemelerinin ebeveyn ve arkadaşları tarafından oluşturulduğu sonucu

elde edilmiştir. Diğer yandan üstün zekalı çocuklar arkadaşlar, arkadaşlarının bakışına göre normal çocuklardan daha olumsuz algıya sahip oldukları sonucu elde edilmiştir.

Karakuş (2010) ebeveynlerle yaptığı bir çalışmada, üstün yetenekli çocuğa sahip ailenin karşılaştıkları zorlukların

- Soru sorma sebebiyle ilgili zorluklar
- Örgün eğitimle ilgili zorluklar
- İletişim becerileri ile ilgili zorluklar
- Farklı isteklere yönelik zorluklar
- Ailenin yaklaşımı ve desteğine yönelik zorluklar

şeklinde olduğuna yönelik sonuçlar elde etmiştir.

Çapan (2010) öğretmen adayları ile yaptığı bir çalışmada, öğretmen adayları üstün yetenekli çocukların toplumdaki algılarına yönelik düşünceleri; toplumun bu çocukları anlamakta zorlandığı yönünde olmuştur. Ayrıca öğretmen adayları, üstün yetenekli çocukları; yüksek performansa sahip, üretme gücü yüksek, çok farklı yönleri ve bakış açıları olan, ileri görüşlü, çevresi tarafından anlaşılmakta zorlanılan, gizemli değerli olmakla birlikte kontrol edilmeye ve yönlendirilmeye açık bir birey olarak tanımladıkları görülmüştür.

Üstün yeteneklilerle ilgili eğitim uygulayıcılarının bu çocuklara dair geliştirdikleri yanlış kanaatler vardır. Bu yanlış kanaatler, çocukların mükemmel oldukları ya da olmalarının gerekmesi, az hata yapmalarının gerekliliği ve sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma gibi değerleri taşımalarının gerekliliği şeklindedir. Ancak bu çocukların da bu durum ve değerlerden yoksun olabilecekleri unutulmamalıdır (Yıldırım, 2016).

Einstein, Frued ve Picasso gibi bir çok üstün yetenekli sanatçı, düşünür ve bilim adamı aile ve sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşamışlardır (Alder, 2004). Bu sorunlar toplumda yeni fark edilen üstün yeteneklilere bakış açılarını da etkilemektedir

Duygusal Zeka, Sosyal Beceri ve Sosyal Uyum

Goleman (2011) duygusal zekâyı; bireyin kendini harekete geçirebilmesi, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilmesi, dürtülerini kontrol ederek tatmin durumunu ertelemesi, ruh halini düzenleyebilmesi, sıkıntılara rağmen düşünme becerisini kullanabilmesi, empatik olması, umutlu olması, sorumluluk sahibi olması, yardımsever olması, demokratik olması vb durumlar yönünde açıklamalar ile tanımlamıştır.

Duygusal zeka öğrenilebilir ve geliştirilebilir yetkinliklere sahiptir. Bu sebeple bireyin duygusal zeka düzeyindeki artış sosyal problemleri çözmelerindeki artışı da getirir (Karabulut ve diğerleri, 2011).

Duygusal zeka biliş ve duyuş kavramları ile ilişkilidir. Psikologlara göre bireyin duyuşsal yönünü yansıtan önemli etkenler tutum, benlik, ilgi ve değerler şeklindedir (Tekindal, 2015).

Benlik kavramı insanı kusursuz olmaya, mükemmele ulaşmaya güdüleyen evrensel bir potansiyeldir. Ne olduğumuz kadar ne olacağımızın bileşenidir. Bütün özelliklerimizi, değer yargılarımızı, arzularımızı ve gayelerimizi barındıran dinamik bir örüntüdür. Benliğin gelişimi iki ana damardan beslenir. Bunlardan birisi istekler, arzular, ihtiyaçlar (beslenme, sevgi, cinsellik, bağlanma, bağımsızlık, kendini gerçekleştirme); diğeri ise değerler, idealler ve amaçlardır (din, ahlak, gelenek vb) (Hökekleli, 2011).

Eğitim hem toplumlar hem de bireyler içindir. Toplumlardaki hızlı değişim ve bilgedeki gelişim ile birlikte eğitimdeki klasik yöntemlerdeki uyumsuzluk öğrenme konumundaki bireyin ilgisini yeterince çekmemektedir. 21.yy her şeyi bilen “yaşlı bilge adam” bakımından, farklı şeyler öğrenmeye açık “zeki çocuk” bakışına dönmelidir. Aksi halde gelişen çocuk ile toplum arasındaki çatışma durumu giderek artış gösterecektir (Bacanlı, 2012).

İnsanlar sosyal bir varlık olduğu için bir arada yaşama eğilimlerine sahiptir. Ancak bir arada yaşam sürme herkes tarafından kolayca gerçekleştirilememektedir. Sosyal iletişimde bireyler sıkılgan, utangaç, çekingen, ürkek, tutuk ve sosyal fobik durumlar yaşayabilirler. Bu durumlar sosyal uyumda sorunlar oluşturmaktadır. Bireyin bu durumun üstesinden gelebilmesi için sosyal becerilerini geliştirmelidir (Bacanlı, 2012).

Sosyal beceriler; birilerinden sizin için bir şeyler yapmasını istemek, sizi inciten birilerine duygularınızı ifade etmek, grup etkinliklerine katılma becerilerini geliştirme, karşı cins ile konuşma becerisini geliştirme gibi davranışları içeren sosyal bağlamda kişiler arası ilişkiler kurup, problemleri çözmek için bireyin kazanması gereken önemli becerilerdir (Bacanlı, 2006).

Sosyal beceri boyutları sözsüz bir şekilde kaliteli etkileşim, kendini etkili bir şekilde tanıma, sosyal etkileşimlerin sonucunu etkileme, başkalarının ihtiyaçlarını önemseyerek davranış gösterme şeklindedir (Goleman, 2007).

Sosyal beceriye sahip bireyler, toplum ile sağlıklı ilişkiler kurabilmektedir. Bu sebeple çocukluk döneminde sosyal beceri kazanımı önemli bir yer tutmaktadır (Kabasakal ve Çelik, 2010)

Çocukların sosyal becerilerinin gelişimine yönelik destekler; iletişime açık olan, duygularını ifade edebilen, karşısındaki bireyin duygusunu anlayabilen, daha iyi arkadaşlıklar kurabilen, kurallara uyumda başarılı olan, karşılaştığı problemleri çözebilen, hoşgörü sahibi bireyler yetiştirmede önemli bir yer tutmakta ve bireyin

yaşantısındaki problemleri davranış düzeylerini azaltmada önemli bir katkı sağlamaktadır (Akduman ve diğerleri, 2015).

Kabasakal ve Çelik (2010) yaptıkları bir araştırmada sosyal beceri eğitiminin sosyal uyumu artırmayla ilişkisinde anlamlı bir farklılaşma bulgusunu elde etmişlerdir. Ayrıca sosyal beceri eğitimi, sosyal davranışı geliştirmede orta derecede etki ettiği sonucu elde edilmiştir. Aynı zamanda sosyal beceri eğitiminin okul eğitimine de etki ettiği görülmüştür. Diğer yandan sosyal beceri eğiti verilen öğrencilerin, sosyal uyumunda bir artışa etki ettiği sonucu da elde edilmiştir.

Üstün Yetenekliler, Çevresi ve Değerler Eğitimi ile ilgili Araştırmalar

Erişti (2012), yaptığı bir araştırmada üstün yetenekli öğrenciler, öğretmekten daha çok öğrenmeyi sevmektedir. Bu öğrenme aşkının sebeplerini öğrenciler; öğrenmenin heyecanlı, ilgi çekici, mutlu edici ve merak giderici olmasına bağlamaktadırlar.

Gündüz (2010), yaptığı araştırma sonuçlarına göre üstün yetenekli bireylerde adil bir dünya beklentisi, kötülükleri ortadan kaldırma hayali, dünya barışını sağlama düşüncesi, gelir farklılıklarını yok etme hedefi, yoksulları zenginleştirme emeli en güçlü değerler arasında olduğunu bulgulamıştır.

Üstün yetenekli çocuklar kabul görmedikleri çevreye uyum sağlamak için; gruptan soyutlanma, dikkat çekmeye çalışma, normal bir gibi görünmeye çalışma gibi farklı davranış ve tutum sergileyebilirler. Bu sebeple aile ve öğretmenler üstün yetenekli çocuklara destek olarak sosyalleşmelerini sağlayabilirler (Oğurlu ve Yaman, 2010)

Üstün yetenekli çocuklara toplumsal bir değer atfedebilmek, onları daha verimli ve üretici olmaya motive edecektir bu sebeple üstün yetenekli çocuklara sağlanabilecek duyarlı bir sosyal çevre, bu çocukların yeteneklerini göstermelerinde pozitif bir etki gösterecektir (Bilgili, 2000)

Tortop (2014) yaptığı bir araştırmada öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik tutumlarının, üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik tutumları arasında orta derecede anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bozgeyikli ve diğerleri (2010) yaptıkları bir araştırmada üstün yeteneklilerin, mesleki olgunluğundaki artış ile sosyal destek arasındaki artış arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir.

Koçak ve İçmenoğlu (2012), 225 fen lisesi öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada öğrencilerin yaratıcılık seviyeleri ile yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki bulgusu elde etmişlerdir. Diğer yandan üstün yetenekli öğrencilerde duygusal zekanın iyimser olma ve duygularını karşı tarafa aktarma boyutları ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir yordama olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sebeple üstün yetenekli çocukların duygusal zekalarını geliştirmeye eğitimler olması gerekli bir durumdur.

Dengiz ve Yılmaz (2015) yaptıkları bir araştırmaya göre üstün yetenekli bireylerin aileden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin benlik saygısını etkilediği, arkadaşları ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin benlik saygısını etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Üstün yetenekli çocukların anne babaları çocuklarıyla ilişki kurarken bireysel tutum ve değerlerini de çocuklara aktarabilirler. Ebeveynler üstün yetenekli çocukların kararlı olma, eğitimin önemi, meraklı olma, toplumsal oluşumlara katılma gibi değerlerini destekleyebilirler. Bu bağlamda aile, çocuğa kültürel zenginlik içeren yaşantılar sunma, aile hayatını okula ve derslere göre düzenleme, hobilerine destek olma toplumsal etkinliklere katılmada model olma gibi destekleyici davranışlar ve tutumlar sergileyebilmelidirler (Karakuş, 2014)

Kurnaz ve diğerleri (2013) yaptıkları bir çalışmada üstün yetenekli öğrencilerin değerlere yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre örneklemin üçte ikisi metafor üretmedikleri sonucu elde edilmiştir. Yine bu araştırmada 7-12 yaş grubundaki üstün yetenekli öğrencilerin değerlere yönelik bilgi düzeyleri yetersiz bulunmuştur. Bu sebeple üstün yetenekli bireylerin duyuşsal gelişimi için değerler eğitimi gereklidir.

Değerler eğitiminin yapılması bireyi olumlu yönde geliştirdiğinden öteye, bu eğitimin karaktere işlemesine yönelik çalışmalar önem arz etmektedir. Üstün yetenekli bireylerin ahlaki gelişimleri yaşitlarına göre daha iyi olması onların değerleri karaktere işlemede daha iyi olacaklarını göstermektedir (Gündüz, 2010).

TARTIŞMA ve SONUÇ

İnsan biyo-psiko-sosyal bir varlık olduğundan dünyayı öznel algıları ve düşünceleri ile tanımlar, yorumlar, atıfta bulunur ve yargılar. Değer ise davranışı yönlendiren, başlatan veya durduran bir etmendir. İnsan bulunduğu sosyal çevrede kabul edilen değerler, normlar, gelenekler, inançlar, beklentiler vb. sosyal öğretileri gelişim süreçlerinde öğrenir ve bunlara uygun davranması halinde toplumda kabul edilebilir bir birey olduğunu düşünür (Çalışkur, 2010). Değerlerin davranışlara dönüşebilmesi için bilişsel ve duyuşsal boyutların kazanımlarının elde edilmesi gerekir (Akbaş, 2004).

Maslow (1996) Kanada'da Blackfoot Kızılderili kabilesi ile bir yaz boyunca yaşadığı deneyimler sonucunda sekiz yüz kişilik bu kabilede bir yılda bir bilek güreşinden başka hiçbir saldırganlığın olmadığını, gaddarlığın ima yolu ile dahi yapılmadığını, bireyin yaşantılarını ailenin ve çevresinin yaşantılarına göre şekillendirdiğini gözlemlemiştir. Maslow bu deneyimleri sonucunda bireyin, toplumun kültürel değerlerini öğrenip, benimsediği sonucuna ulaşmıştır. Dilmaç (2007) Türkiye'de bir grup öğrenciye değerler eğitimi verildikten sonra öğrencilerin eğitimden önce eksik olan değerlere yönelik öğrenmeler gerçekleştirdiği görülmüştür.

Tulunay Ateş (2017) de yaptığı bir meta analiz çalışmasında değerlerin birey tarafından öğrenildiğine dair sonuçlar elde etmiştir. Canatan (2008), birey aile içi roller, sosyal roller, iş değerleri, yaşama ait temel esaslar ve cinsiyet rolleri gibi bir değer ve rolün ilk basamağını ailede öğrenir. Sonrasında bu roller ve değerleri mahalle, okul ve arkadaş gibi çevrelerin beklentileri düzeyinde yeniden düzenler.

Yaratıcı zekânın tek başına gelişmesi zor bir durumdur. Yaratıcı sürecin ürününe sonuçlanması için yalnızlık gereklidir ancak süreci tetikleyen unsur başkalarıyla olan etkileşim ve fikir alışverişi içinde olmaktır. Bu etkileşim ve fikir alışverişi yaratıcı beyini besler ve verimliliğini artırır (Andreasen, 2009). Kendi özelliklerinin farkında olan birey ancak çevresindekilerin özelliklerini dikkate alır (Hökekleli, 2011).

Genellikle günümüzde eğitim sistemi fen teknoloji, matematik, ve dil üzerine odaklanması dengesizlik oluşturmaktadır. Sanat ve sosyal bilimlere pek önem vermemek, yaratıcı bir çevre oluşturmak için yetersiz kalmaktadır. Yaratıcı çevre bunların dengede olmasıyla mümkündür (Rowe, 2007).

Üstün yetenekli çocukların da bir çocuk olduklarını, kabul edilme, saygı, ve sevgi gibi duygusal ihtiyaçlarının yanında arkadaş edinme, bir gruba dahil olma gibi sosyal ihtiyaçları olduğu unutulmamalıdır (Tarhan ve Kılıç, 2014). Üstün yetenekli çocuklara ev ve okul süreçlerinde zengin yaşantılar sunup, farklı ortamlarda öğrenme desteği ile yeteneklerini tanıma ve becerilerini geliştirme olanakları sağlanmalıdır (Tarhan ve Kılıç, 2014; Tortop, 2018).

Üstün yeteneği olan bireylerin sosyal uyumunda sosyal bilimler derslerine ve öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. İyi bir sosyal bilimler eğitimi almış üstün yetenekli birey; kendini, çevresindeki bireyleri, bulunduğu topluma ait değerleri anlamada büyük yol alması sağlanabilir (Uzun, 2006).

Uysal ve Balkan (2015) yaptıkları bir çalışmada çocuklar ve annelerine verilen sosyal beceri eğitimi sonucunda çocuk ve annelerin sosyal becerilerinde ve benlik algılarında bir artış gerçekleştirmiştir. Ayrıca eğitim bitiminden üç ay sonraki izlemelerde, bireylerde kazanılan sosyal beceri ve benlik algılarını korudukları görülmüştür. Sosyal davranışları öğrenme sosyal sosyal yeterliliğe katkıda bulunan becerilerdir (Hops, 1983).

Yapılan araştırmalar ve alanyazın taraması ve tartışmaya göre üstün yetenekli bireylere yönelik toplumun, öğretmenlerin ve yakın çevresinin olumsuz yargıları ve etiketlemeleri söz konusudur. Bu durumun sebebi üstün yetenekli çocukların toplum tarafından yanlış anlaşılma, sosyal yöndeki farklılıkları olduğu düşünülebilir. Bu olumsuz yargı ve etiketlemeleri kaldırmak için üstün yetenekli bireyin topluma bu farklılıklarını daha iyi aktarması önemlidir. Bu aktarımda en etkili yolun değerler eğitimi olduğu söylenebilir. Çünkü bireyin doğru davranışı ortaya koyma, davranışı yönlendirme ve durdurmada değerlerin önemli bir etkisi vardır (Çalışkur, 2010).

Ayrıca değerler eğitiminin duyuşsal gelişime katkısı(Tekindal, 2015); bireyin karşısındaki insanlara ve düşüncelere saygılı olmayı, empati kurmayı geliştirir (Goleman, 2011). Bu sebeple üstün yeteneklilere yönelik değerler eğitiminin, üstün yeteneklilerin toplumdan uzaklaşarak yaratıcılıklarını durdurmamaları (Andreasen, 2009), kendi özelliklerinin farkında olarak, çevresindekilerin özelliklerini dikkate almaları (Hökekleli, 2011) için gerekli bir durumdur.

Yapılan araştırmalara göre, bireylere yapılan değerler eğitimindeki olumlu sonuçlar; üstün yeteneklilerin iyi düşünme gücü sayesinde öğretilen değerleri etkin ve doğru bir şekilde öğrenerek, sosyal becerilerinde olumlu tutum ve davranışlar geliştirmelerini sağlayacaktır. Üstün yeteneklilerin kazandıkları bu sosyal beceriler, toplumun ve yakın çevresinin olumsuz yargılarını ve etiketlemelerini kaldırarak, sosyal uyum gerçekleştirmelerine ve böylece daha yaratıcı bir birey olmalarına önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dnyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akduman, G. G. , Günindi Y. ve Türkoğlu, D. (2015). Okul Öncesi Dönem Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37).
- Alder, H. (2004). *Yaratıcı Zeka*. (M. Zaman, C. Avşar, Çev.). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Allport, G. W., Vernon, P. E., ve Lindzey, G. E. (1960). *Study of Values: A Scale for Measuring the Dominant Interests in Personality*. Boston: Houghton Mifflin.
- Andreasen, N. C. (2009). *Yaratıcı Beyin Dehann Nörobilimi*. (K Güney, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi,
- Aydın, M. Z., Gürler, Ş. A. (2013). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2006). *Dnyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2012). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilgili, A. E. (2000). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Sorunu-Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 59-74.
- Bolat, Y. (2013). Bir Değer Ölçme Aracı: Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği. *Turkish Journal of Education*, 2(4), 13-27.
- Bozgeyikli, H., Doğan, H. ve Işıklar, A. (2010). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1)8, 133-149.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.
- Çağlar, D. (2004). Üstün Zekâli Çocukların Özellikleri. *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Makaleler Kitabı*, 23-25.
- Çalışkur, A. (2010). *Psikolojide Değerler ve Gençlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

- Çalışkur, A. ve Aslan, E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 16(29), 81-105.
- Çapan, B. E. (2010). Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları. *Journal of International Social Research*, 3(12).
- Dengiz, N. A., & Yılmaz, D. (2015). Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 177-190.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erişti, B. (2012). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Öğrenme, Öğretme, Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Özellikleri ile İlgili Görüşleri. *Turkish Journal of Giftedness and Education*, 2(1), 18-36.
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji Nedir?* (N. Çelebi, Çev.). İstanbul: Atilla Kitabevi.
- Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk Ve Ergen Gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.). Ankara:İmge Kitabevi.
- Goleman, D. (2007), *Sosyal Zeka*. (O.,Ç., Deniztekin, Çev.). İstanbul:Varlık Yayınları,
- Goleman, D. (2015), *Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?* (B.S. Yüksel, Çev.). Ankara: Varlık Yayınları.
- Gündüz, T. (2010). Üstün Zekalı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi. *İÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 157-177.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi. Ahlâk Değerler ve Ahlâk Gelişme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Hops, H., (1983), Children's social competence and skill: Current research practices and future directions, *Behavior Therapy*, 1(14), 3-18
- Hökekleli, H. (2011), *Ailede Okulda Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kabasakal, Z. ve Çelik, N. (2010). Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerine Etkisi. *İlköğretim Online*, 9(1), 203-212.
- Karabulutlu, E. Y., Yılmaz, S., & Yurttaş, A. (2011). Öğrencilerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 75-79.
- Karakuş, F. (2010). Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 127-144.
- Karakuş, F. (2014). Üstün Yetenekli Çocukları Olan Anne Babaların Çocuklarının Eğitime Yönelik Algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 289-304.
- Koçak, R. ve İçmenoğlu, E. (2016). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal Zekâ ve Yaratıcılık Düzeylerinin Yaşam Doyumlarını Yordayıcı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 73-85.
- Kurnaz, A., Çiftçi, Ü., & Karapazar, H. (2013). Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerin Değer Algılarının Betimsel Bir Analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 185-225.
- Maria, R. (2014). Gifted Children and Their Problems. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 297-301
- Maslow, A.H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler* (H. K Sönmez, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezi Yönergesi (2007), Ankara.

- Oğurlu, Ü., & Yaman, Y. (2010). Üstün Zekâlı/Yetenekli Çocuklar ve İletişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 213-223.
- Öpengin, E. Ve Sak, U. (2012). Üstün Zekâlı Öğrencilerin Bakış Açısıyla Üstün Zekâ Etiketinin Öğrencilerin Çeşitli Algıları Üzerindeki Etkileri. *Turkish Journal of Giftedness and Education*, 2(1), 37-59.
- Rowe, A. J. (2007). *Yaratıcı Zeka*, (Ş. Gülmen, Çev.). İstanbul: Prestij Yayınları.
- Schmitt, M. J., Schwartz, S., Steyer, R., ve Schmitt, T. (1993). Measurement Models for the Schwartz Values. *European Journal of Psychological Assessment*, 9(2), 107-121.
- Schwartz, S. (2013). Value Priorities and Behavior: Applying. In *The psychology of values: The Ontario Symposium* (Vol. 8).
- Tarhan, S., & Kılıç, Ş. (2014). Üstün Yetenekli Bireylerin Tanılanması ve Türkiye'deki Eğitim Modelleri. *Üstün Yetenekliler Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi (UYAD)*, 2(2). 27-43
- Tekindal, S. (2015). *Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesi İçin Araç Oluşturma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tolunay A. Ö. (2017). Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.
- Tortop, H. S. (2014). Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli ve Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Tutumları. *Üstün Yetenekliler Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 16-26.
- Tortop, H.S. (2018). Üstün zekâlılar eğitiminde farklılaştırılmış öğretim müfredat farklılaştırma modelleri. İstanbul: Genç Bilge
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Uysal, A. ve Balkan, İ. K. (2015). Sosyal Beceri Eğitimi Alan ve Almayan Okul Öncesi Çocukların, Sosyal Beceri ve Benlik Kavramı Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 35(1), 27-56.
- Uzun, A. (2006). *Üstün veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yıldırım, D. T. (2016). Üstün Yetenekliler İçin Değerler Eğitimi Dersinin Önemi. *Current Research in Education*, 2(2), 99-120.